

Nechtěné dědictví

Píše se listopad 1989. Československá socialistická republika se po dlouhých jedenačtyřiceti letech absolutní moci jedné strany ocitá ve stavu neskutečné euforie, neboť ji dělí jen malý krůček od vysněné svobody. Komunistická totalita se zmítá ve smrtelných křečích a jako umíráček jí zvoní tisíce a tisíce klíčů. Naděje a radostná očekávání prostoupila skrz naskrz celou společností a snad všichni, s výjimkou funkcionářů a zarytých příznivců starého režimu, alespoň s mírným optimismem vzhlíží ke svobodné budoucnosti. Zdá se, že jedna epocha naší historie je konečně definitivně za námi.

O necelé čtvrtstoletí později je Komunistická strana Čech a Moravy třetí nejsilnější parlamentní stranou, ačkoli se její členové prakticky nedistancovali od své minulosti (byť to o sobě stále prohlašují a s mottem sobě vlastním, že stokrát opakovaná lež se stává pravdou, se nás o tom vehementně snaží přesvědčit), což jen potvrzují kupříkladu plamenné projevy některých jejích členů u hrobu Klementa Gottwalda, nebetyčná opovážlivost a drzost na půdě Sněmovny pošpinit odkaz Jana Palacha a zpochybňovat jeho význam v naší minulosti, podotýkám beztrestně, či vyjádření sympatií Stalinovi či příslušníkům komunistického režimu v KLDŘ. Komunisté se navíc podílejí na vládě v některých krajích, a dokonce se začíná uvažovat o zrušení bohumínského usnesení. Diskusním fóřum některých internetových zpravodajských serverů vévodí příspěvky proklamující podporu komunistů ve volbách a volající po jejich návratu k moci. Většina lidí si tudíž navíc vůbec nedělá vrásky s tím, že jeden ze členů vlády má rudý škraloup z minulosti, kvůli němuž se navíc chystají účelové změny zákonů a pravidel platných po desetiletí, a to pro všechny občany stejně. Ve volbách navíc zaznamenávají úspěch nová, nekonzistentní hnutí, vytvořená z protestu, mnohdy navíc s inklinací k extremismu. *Něco* je evidentně špatně.

Kdykoliv se otevře diskuze na téma vlivu komunistické totality na naši společnost, bývá nejčastěji zmiňován například negativní dopad na naše sebevědomí, národní hrdost, dále pak nedostatečný respekt k některým (zejména akademickým) profesím či nedůvěra k politikům a politice vůbec. Ano, ve všech těchto oblastech nás dlouhá léta nesvobody opravdu ovlivnila, a to rovnou na několik desetiletí dopředu.

Je pravdou, že Češi dlouhodobě vykazují tendence sebedoceňování a neschopnosti objektivně ohodnotit svůj výkon, tudíž během působení v zahraničí bývají často zastíněni svými dravějšími a sebevědomějšími, byť méně schopnými kolegy.

Je smutnou pravdou, že po dlouhá desetiletí znevažování a zlehčování významu vzdělání, kdy vysokoškolsky vzdělaní lidé většinou byli právě kvůli své inteligenci

režimu nepohodlní, a patřili tak mezi nejvíce perzekvované, a navíc v důsledku uměle vytvářené „třídní rovnosti“ bývaly mnohdy jejich platy téměř srovnatelné se mzdami lidí s minimálním vzděláním, se v této „tradici“ do jisté míry pokračuje dál. I když se vzdělání postupně dostalo jeho docenění, učitelům, nejdůležitějšímu článku edukačního procesu, bohužel nikoli. Přestože vykonávají práci nesmírně náročnou a důležitou, tedy předávání znalostí a zkušeností dalším generacím, a tak se podílejí na budoucím formování naší společnosti, jejich ohodnocení, a to *nejen* finanční, je stále mizerné. Kantorů a jejich významné úlohy ve státě si dnes váží jen velmi málo lidí, časy první republiky, kdy patřili k nejrespektovanějším a nejváženějším osobám a zastávali významnou pozici ve společenském žebříčku, jsou nejspíš v nenávratnu.

Obecně vzato, že stěžování si na politickou situaci a její kritizování se již svým způsobem staly jakýmsi novým národním sportem, snad ještě populárnějším než fotbal a hokej dohromady, a faktem je, že dílem i kvůli tomu se obyvatelé naší země stydí říct, že jsou Češi.

Jedenačtyřicet let trvající komunistická totalita na nás zkrátka zanechala jisté stopy, ať se nám to líbí, nebo ne. Průvodní jevy postkomunismu, a že je jich tedy mnohem více, se však jednoduše nemohou vyhnout žádné zemi, jež si musela projít tímto totalitním režimem, a to ještě navíc více než čtyřicet let. Bylo tedy opravdu naivní se domnívat, že totalita u nás bude ukončena ze dne na den, udělá se za ní tlustá čára a my budeme moci plynule navázat na období demokracie, jež u nás skončilo rokem 1938 (o třech krátkých meziválečných letech v období mezi pádem jednoho totalitního režimu a příchodem jiného snad ani nemůže být řeč). Bez jakýchkoliv následků, bez temných stínů minulosti. Revoluční nadšení si však s racionalitou bohužel příliš nerozumí, a tak po návratu z výšin euforie zpátky na zem muselo nevyhnutelně přijít zklamání a deziluze.

„Takhle jsme si to nepředstavovali,“ slýchávám často. „Mělo to být jiné... lepší.“

Lepší.

Představte si, že v důsledku závažného infekčního onemocnění musíte strávit několik měsíců v nemocnici. Kvůli své diagnóze jste skoro v totální izolaci, návštěvy totiž nejsou v žádném případě povoleny. Ubíhá den za dnem, všechny téměř identické. Vy ležíte v nemocniční posteli. Jíte nechutnou nemocniční stravu. Rozhlížíte se po sterilním, neútulném nemocničním pokoji. Ve chvílích, kdy se snažíte nezaobírat svým zdravotním stavem, přemýšlíte a plánujete si, co všechno budete dělat, až špitál opustíte. Těšíte se na svěží čerstvý vzduch, na slunce, až vás svými hřejivými paprsky pohladí po tváři. Těšíte se, až si ve své oblíbené kavárně na náměstí vychutnáte svůj oblíbený zákusek. Těšíte se, až se zase setkáte se svou rodinou a přáteli a po dlouhém odloučení si s nimi konečně popovídáte. Těšíte se, plánujete, představujete si, a přitom si všechno a všechny (možná) nevědomky idealizujete. Odtržení od okolního světa, jež si stále obalujete iluzemi, jejichž hloubka a intenzita je přímo úměrná době, po níž jste od idealizovaných věcí odloučení. Často si vinou izolace vysníte něco, co vlastně ani neexistuje, minimálně v této podobě. Když pak konečně můžete opustit brány nemocničního areálu, máte pocit, že *něco* je špatně. Slunce nehladí, ale protivně vám

svítí do očí, nehřeje, ale pálí, káva a dort chutnají tak nějak průměrně a známí s rodinou vás také nepřivítají podle vašich představ. Jste zklamaní a cítíte se podvedeni. Odsuzujete své okolí, jež je podle vás jediným viníkem všeho špatného. V něm vidíte chyby. Ne v sobě, ale v něm. Nejste totiž ani schopni objektivního pohledu na situaci, tedy připuštění si, že za svou deziluzi a rozčarování jste zodpovědní především vy sami.

Iluze mohou být krásné. Jsou nástrojem k přečkání a přetrpění životních situací, kdy už nás nic kromě nich nedrží nad vodou. Iluze nám pomáhají jít dál, zatnout zuby a ještě vydržet, jsou naší obrovskou nadějí. Světlo na konci tunelu, zářný bod v dálí, k němuž se upínáme a vzhlížíme k němu. Iluze se však mohou záhy stát dvojsečnou zbraní. Naše vlastní iluze se totiž mnohou obrátit proti nám, svou neskutečností nám zamlžit naše objektivní vnímání. Zničí nám radost z dosažení našeho cíle. Díváme se na svět kolem sebe zastřeným pohledem a říkáme si, že jsme si to představovali lépe. Mnohdy se k rozčarování z nenaplněných představ přidává i selektivní paměť, a tak najednou s nostalgií vzpomínáme na předchozí období. Vybavujeme si jen to dobré, všechny negativní věci jsou z naší mysli vytlačeny. Nakonec dojdeme k závěru, že jsme se měli lépe předtím, v onom fiktivním nemocničním pokoji.

Dlouhá léta nesvobody byla pro iluze doslova živnou půdou. V dobách útisku si lidé vytvářeli iluze o pádu režimu a o životě po něm, jež si poté doslova hýčkali, neboť mnohdy byly jejich jedinou radostí. Když se jejich očekávání, jež mnohdy ani neměla nějaké konkrétní obrysy, nenaplnila, upadli do pesimistické a letargické nálady, jež postupně prostoupila téměř celou naší zemí. Lidé se začali chovat jako neklidné, trucovité, věčně nespokojené malé dítě, jež samo pořádně neví, co vlastně chce, ale chce to teď hned. Jakmile totiž nějaká politická strana či konkrétní osobnost provedla něco, co se jim nezamlouvalo, nebylo podle jejich představ, okamžitě se objevily protesty a přeskupení do jiné části politického spektra, zejména ke krajní levici čili komunistům. Tento proces se opakoval ještě několikrát, až nakonec vyvrcholil vložení důvěry do rukou představitelů nekonzistentních a nesystematických hnutí, jež se najednou vyrojila jako houby po dešti. Naše demokracie je stále velmi mladá, k podobným situacím nemáme precedens, a tak se opět ocitáme v nejistotě, co bude dál.

Komunistická totalita u nás sice oficiálně skončila již před pětadvaceti lety, naše komunistická minulost nás ale ovlivňuje dosud. Nejen svými živými relikviemi, tedy příslušníky strany, jež měla být dávno zakázána, ale i iluzemi o dokonalém státě, jež si mnozí z nás vysnili kdysi dávno v atmosféře permanentního strachu. Nenaplněné iluze jsou však cestou k vytváření dalších a dalších představ o dokonalém světě, přičemž touha po jejich splnění nás může dříve, než se nadějeme, vehnat do náruče jiného nedemokratického režimu, v němž by opět byla lidská práva (včetně toho nejzákladnějšího) a svobody zadupávána hluboko do země. Je nezbytné naší společnosti konečně otevřít oči, sejmut z nich klapky iluzí a přimět je k tomu, aby se na svět kolem nás podívaly nezaujatým pohledem. Ano, není to sice úplně ideální, ale vždyť se přece nemáme tak špatně! Problémem je, že lidé si na normální fungování některých věcí zvykli natolik, že je již berou jako samozřejmosti, a tudíž si jich ani v nejmenším neváží. Jen namátkou – je pro ně zcela samozřejmé, že v obchodě téměř vždy seženou

vše, co potřebují, a to bez nekonečných front, do nichž se někdy bylo nutné zařadit již o půl páté ráno, stejně tak jako fakt, že mohou cestovat po celém světě či svobodně vyjádřit svůj názor bez obav z následků nejen pro sebe sama, ale i pro svou rodinu.

Česká společnost se zakonzervovala ve svých „postiluzích“. Lidé se opět snaží žít jen sami pro sebe, hrabat si na svém písečku podobně jako kdysi v období tuhé normalizace. Toto prokletí, jež je jakýmsi dědictvím a (snad) posledním dozvukem komunistické minulosti naší republiky, však nepotrvá věčně. Přicházejí nové a nové generace, jejichž nezaujatost, optimismus a hlavně odpor ke komunismu mohou toto prokletí konečně zlomit. Komunisté však devastovali naši republiku i smýšlení jejích obyvatel dlouhých jedenačtyřicet let, a proto není možné očekávat, že se s touto minulostí vypořádáme během roku či dvou. Brzy se to však podaří a my konečně budeme moci s hrdostí a čistým svědomím prohlásit, že jsme za komunistickou totalitou v naší republice udělali definitivní tečku.